

MIDA ÕPID ARMASTAMA LAPSEEAS, SEDA HOIAD KOGU ELU

Mitmete loodusraamatute autor ja tuntud loodusajakirjanik Kristel Vilbaste on loodusvililisi rõõmustanud uue raamatuga – loodusloolise lugemikuga „Metsa rüpes“.

Raamatu lugude sünniloost kirjutab Kristel Vilbaste nii: „Ükskord ammu tuli mul olla loomajuttude võistlusel kohtunik. Lapsed kirjutasid vahvaid loomalugusid. Ja siis jäi meelde ühe 8-aastase poisi kirjeldus sellest, kuidas ta esimest korda elus oli näinud rebast. Poisi imestusel polnud piire: „Rebane oli väikese koera suurune, olin teda muinasjuttude järgi alati ratsahobusesuurusena ette kujutanud ...“ Sellest ajast hakkasin Tähekesele kirjutama lastelugusid, just neil teemadel, mille kohta mu oma lapsed küsimusi esitasid. Ja et tütreid on kõik suure vanusevahega, siis on neid lugusid saanud paras raamatutäis.“

Nii leiabki huviline raamatust „Metsa rüpes“ loo, kuidas ema Kristel ja tütar Maarja avastasid Eesti loodusest – Vormsi saare metsadest – härjapõlvlaste rubiinid ja saab teada, mis need on. Läbi pisike kunstniku Aotähe silmade saab lugeja

aimu, kui ilusad, roosa südame kujulised, on sinilille tolmukapeed, kes on kaselehmakesed, põllukanad ja murupäikesed, suursilm orav ja porr. Seitseteist lugu – just nii palju on neid raamatusse mahtunud – räägivad lisaks veel päris kaisukarudest, jäälinnust ja sinistest jänestest, suitsupäasukesest ja pääsusilmast. Ei puudu isegi praktilised nõuanded, näiteks juhuks, kui põlv katki, aga tööstuslikult toodetud ja pildiga plaastrit pole parasjagu käepärast. Vanal ajal teadis iga lapski, et siis on abi raudrohulehest või teelehest.

Tõeliselt nauditavad illustratsioonid on lugemikule joonistanud Natalja Litvinova, kelle käe all on valminud ka raamatu omapärane sisujuht, millele väike lugeja saab soovi korral ise – näiteks pärast vastava loo lugemist – lõpliku viimistluse anda.

Kristel Vilbaste ise rõhutab, et need on lood lastele. Et lapsed õpiksid tundma seda, mida armastada – pisikesi karupoegi, pehmeid sulepalle, imeilusaid lilli. Sest seda, mida õpid armastama lapseas, hoiad kogu elu!

Raamatu esitlusel Eesti Lastekirjanduse Keskuses said lapsed vaadata raamatu originaalillustratsioone.

Autor Kristel Vilbaste koos kunstnik Natalja Litvinovaga.

SININE

Teaberaamatute koostaja ja teenekas mäluvängur **TIIT KUNINGAS** vaatleb oma raamatus sinisega seotud igapäevaelus, teaduses, spordis, gastronoomias, looduses, sümbolikas, kunstides, seoses ajaloosündmuste ja kuulsate isikutega.

Tintoretto nimest inspireeritud sari „Väike värval“ toob lugejani erinevate värvustega seotud huvitava materjali, kus käsitletavad teemad on määranud eelkõige värvus ise. Raamatusse koondatud erinevatest faktidest ja „sinistest“ illustratsioonidest moodustub huvitav ja kaasahaarav sinine maailm.

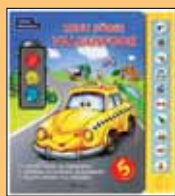
RAAMATU ESITLUS 10. APRILLIL KELL 16 RAHVUSRAAMATUKOGUS

TOP 10

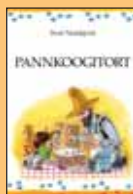
1
Gill Paul
Kuninglikud armastuslood

2
Minu sõber valgusfoor

3
Sig Lonegren
Pendliraamat

4
Sven Nordqvist
Pannkoogifort

5
Kristel Vilbaste
Metsa rüpes

6
Eet Tuule
Trompetid udus.
Jutte looduspäevikutest

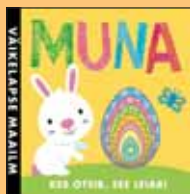
7
Jutta Langreuter,
Stefanie Dahle
Friida,
see väike metsanõid

8
Ag Jatkowska
Pane karumõmmid
riidesse

9
Anna Sosso,
Roberta Lonardi
Kodus on tore!

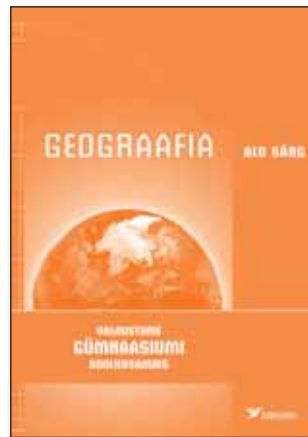

10
Jonathan Litton
Väikelapse maailm.
Muna

VALMISTUME GÜMNAASIUMI GEOGRAAFIA KOOLIEKSAMIKS

Kuigi geograafiat enam riigieksamite nimikirjas ei ole, on aine lõpueksamina oma koha igati säilitanud. Just see populaarsus ning ainese suhteliselt laialdane maht tingis praktilise vajaduse üldistusteks lühema kokkuvõtte näol, mis sai enesele tabava pealkirja „Valmistume gümnaasiumi geograafia koolieksamiks“.

Riiklikust õppekavast lähtuvalt on õppematerjal jaotatud kolmeks suureks osaks, mis vastavad gümnaasiumi kolmele geograafiakursusele. Käsitlust leiavad teemad: 1. Rahvastik ja majandus, 2. Maa kui süsteem ja 3. Loodusvarade majandamine ja keskkonnaprobleemid. Igas pea- ja alateemas on kokkuvõtlikult käsitletud olulisemaid mõisteid ja neid lühidalt selgitatud. Võimalikult palju on kasutatud ka kokkuvõtvat illustratiivset materjali. Iga teema käsitlemine lõpeb paremale mõistmisele kaasa aitavate kordamisküsimuste ja ülesannetega.

Selge on see, et kogu geograafia lõpueksamiks vajalikku materjali ei ole võimalik ühtede kaante vahele mahutada, nii kaoks ka ju kokkuvõtte sügavam mõte. Seetõttu on otstarbekas võtta käesolev materjal ette

alles peale õpikutes esitatu omandamist. Raamatusse koondatud materjali esmane ülesanne on siiski õpitust olulisema esiletoomine ning kinnistamine. Sellest ideest lähtuvalt hõlmavad ka kordamisküsimused-ülesanded veidike laiemat pinda, kui üksnes kokkuvõttes esitatu. Oma teadmiste-mõistmise liikumist õiges suunas on võimalik kontrollida õppematerjali lõpus esitatud vastusevariantide abil.

Kõike eespool öeldut arvesse võttes ongi „Valmistume gümnaasiumi geograafia koolieksamiks“ mõeldud eelkõige põhivara kordamiseks, kuigi looduses aset leidvate geograafiliste protsesside lõplik mõistmine jääb õpilase enda õlule. Mõlemat liiki teadmiste omandamine on muidugi hädavajalik ka lõpueksami perfektseks sooritamiseks.

ALO SÄRG,
autor

MATEMAATIKA HARJUTUSVIHIK 2. KLASSILE

2011. aasta matemaatika ainekavale vastavate 2. klassi tööraamatute koostamisel kasutasime 2009. aastal ilmunud õpiku ja töövihikute materjale. Et uued tööraamatud olid mahult mõnevõrra väiksemad, siis jäid mitmed toredad ülesanded tööraamatutest välja. Uude harjutusvihikusse on koondatud pisut muudetud kujul osa nendest väljajäänud ülesannetest ning lisatud ka uut harjutusvara.

Matemaatika harjutusvihikus 2. klassile leidub ülesandeid riiklikus õppekavas kirjeldatud teemadel: naturaalarvud tuhadeni, peast liitmine ja lahutamine 100 piires, arvude 1–10 korrutamine ja jagamine kahe, kolme, nelja ja viiega, ülesanded suurustega, geomeetrilised kujundid. Lisaks sisaldab vihik praktilisi ülesandeid ja matemaatilisi mängu, mis annavad õpilastele võimalusi uusi teadmisi hankida, aga ka nuputamises ülesandeid ning loovust ja eneseanalüüsi arendavaid ülesandeid.

Ülesannete koostamisel pidasime silmas, et need toetaksid lapse huvi ümbritseva elu, looduse ja ühiskonna nähtuste vastu. See annab hea võimaluse lõimida tundidesse läbi-vaid teemasid ja saavutada lisaks võtmepädevustele ka õppekavas ette nähtud üldpädevusi. Oma kogemustele tuginedes püüdsime leida

erinevaid võimalusi teemade selgitamiseks, arvestades laste erinevaid õpistiile.

Harjutusvihik on koostatud tööraamatutes käsitletavate teemade kinnistamiseks nii koolis klassiga töötades kui ka kodus ise-iseisvalt harjutades. Vihikus leidub lisaharjutusvara nii kiirematele-nutikamatele kui ka tööraamatu ülesannetega sarnaseid tulp- ja täpsustavate küsimustega tekstülesandeid neile, kes vajaksid pisut enam treenimist. Seetõttu ei sobi harjutusvihik väga hästi töövihikuna 2009. a matemaatika II klassi õpiku kõrvale, kuna mitmed ülesanded on sisult sarnased. Siiski võib õpetaja seda teha, kui ta kasutab õpiku ja harjutusvihiku kõrval riiklikus õppekavas nimetatud pädevuste saavutamiseks ka muid õppemeetodeid ja võimalusi (IT-rakendused, mängud, praktilised tööd, töö ruudulise vihikuga jne).

KAIE KUBRI, MARIKA VARES,
autorid

MEISTERDADES MEISTRIKS

Meisterdamisraamat on heaks juhendiks lapsevanematele ja õpetajatele, kes soovivad rõõmu tunda koostegutsemisest oma lapsega või arendada õpilaste fantaasiat ja loovust. Raamatust leiavad huvitavaid ideid nii nelja- kui ka kaheteistaastased, nii poisid kui ka tüdrukud. Vanemad lapsed saavad paljude siin näiteks toodud esemete valmistamisega ise suurepäraselt hakkama. Noorematele on aga millegi „peaaegu ise“ valmismeisterdamine toredaks kujutusvõimet ja käelist osavust arendavaks õppetunniks.

Raamatusse koondatud ligi 50 põneva asja valmistamisel on rakendatud mitmekülgseid tehnikaid ja töövõtteid. Kasutatud on looduslike materjale, taaskasutussena kogutut, aga ka poekaupa (tekstiilid, helmed, voolimismassid).

Fantaasia ja isetegevuse tahte ergutamiseks on näidatud võimalusi nii praktilise otstarbega kui ka iluasjade valmistamiseks. Tore on ju endale saada meelepärast kaunis-

tatud lillepott, küünlaalus või mobiilikott, mängida sõpradega omavalmistatud pudelimängu või trips-traps-trulli. Seinale võib riputada omavalmistatud savikau-nistuse või rõõmsavärvilised helbekesed. Marti võib jooksma minna fantaasiaküllaselt kaunistatud mardimaskis, metsas „vaenlast“ luurata indiaanipärase värvikate sulgedega peaehtes ...

Kõiki töödeks vajalikke materjale ja tegevuste järjekorda illustreerivad üksik-asjalikud värvifotod.

Raamatu autorid on aastaid töötanud lasteaialastega ja juhendanud koolieelike-meisterdusringi. Kõik raamatus eitatud tööd on lastega tundides mitmeid kordi ka läbi katsetatud.

KADRI KIVIPÕLD ja KAIRE PAAVEL,
autorid

LAULUPAI LÄKS RÄNDAMA

Laulik „Laulupai läks rändama” on mõeldud väikestele ja suurtele muusikasõpradele. Igal laulul selle raamatu kaante vahel on oma lugu – iga laul on sündinud kuuldu või loetud loost, seotud kogemusega, inspireeritud elamusest ja saanud alguse hetkest.

„Kõigil ja kõigel on siin elus oma lugu, nii ka minu lauludel – iga laul on sündinud kuuldu või loetud loost, seotud kogemusega, inspireeritud elamusest ja saanud alguse hetkest.

Mu esimene kogumik „Laulupai” ilmus nii mulle kui ka paljudele teistele jõuluringiks 2012. aasta detsembris. Üllatavalt kiiresti hakkasid laulud elama oma elu. Nii saidki uued viisid hoogu juurde ning jõudsid käesoleva lauliku „Laulupai läks rändama” kaante vahele.

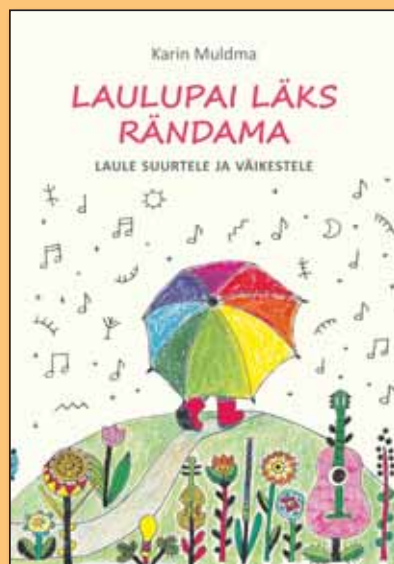
Minu lihtsad laulud said uue hingamise tänu koostööle Riho Ridbeckiga, kes andis neile omalaadse harmoonilise värvi. Sellisena on need laulud lihtsalt saadetavad kandlel ja akustilisel kitarril.

Kuna olen ka muinasjutuvestja, siis armastan sõnade ja mõtetega mängida. Sedakaudu tunnetan ja tean, kui suur on sõna vägi. Enamikule lauludest olen kirjutanud teksti ise, kuid tekstidel on ka kaasautor Illika Lõhmus – hea sõber, kolleeg ning lugude looja ja vestja, kes on toonud mindki sellesse muinasjutulisse maailma, mida jagame oma laulukus teistele.

Laulik „Laulupai läks rändama” on mõeldud väikestele ja suurtele muusikasõpradele ning loodan, et igaüks leiab siit oma laulu, mis paneb hinge helisema.

Rõõmsat laulmist ja ilusat olemist!”

KARIN MULDMA,
autor

Karin Muldma on Tallinna Liivaku Lasteaia muusikaõpetaja, koolitab muusikaõpetajaid Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia täiendkoolitustel ning on ka Eesti Muusikaõpetajate Liidu eelkooli muusikaõpetuse valdkonna juht.

UUS!

Märt Kask, Madis Reemann
FÜUSIKA ÜLESANNETE KOGU GÜMNAASIUMILE

Uus trükk vanas headuses!

Koolibri menüest füüsikaülesannete kogust on ilmunud uus, järjekorras 6. trükk. Võrreldes eelmise trükiga on süstematiseeritud ülesannete jaotust eri teemadesse, pidades silmas ka 2011. aasta gümnaasiumi ainekava. Samuti on ülesandeid ajakohastatud sisuliselt, näiteks elektrivoolu teemas on arvestatud Euroopa standardile vastava 230/400 V elektrivõrgu kasutuselevõtuga. Kogumiku lõpus on tabelid ülesannete lahendamiseks vajalike konstantidega ning enesekontrolliks paljude ülesannete vastused.

Samadelt autoritelt on varem iPadi jaoks digiteeritud 1. ja 2. klassi matemaatika tööraamatud, millele nüüd lisandub ka 3. klassi õpiku digiversioon. Ehkki tegemist on õpikuga, leiab siit, nagu nooremate klasside tööraamatutestki, mitmeid ülesandeid, mida saab

NÄPUOTSAGA MATEMAATIKAT

lahendada ja täita otse iPadis. Sellised ülesanded on esile tõstetud kergesti silmahakka-va raamiga ning nende lahendamiseks tuleb vaid sõrmega ülesannete tekstile toksata.

Osades täidetavates ülesannetes tuleb lihtsalt kirjutada tekstikasti vajalik arv või tehe. Neile pakuvad aga vaheldust ülesanded, kus saab arve või kujundeid ekraanil lohistada, valida tehte- ja võrratusmärke nuppudest või vaba käega joonistada. Arve ekraanil lohistades on näiteks mugav arve järjestada, sest vigade tekkimisel on alati võimalik järjekorda muuta. Samuti on nii kerge kokku lugeda ülesannete vastuste järgi saadud salasõna, et nii ise lahenduse õigsust kontrollida. Täringumängudeks pole

tarvis füüsilisi täringuid, sest virtuaalseid täringuid saab veeretada näputõmbega ka tahvelarvuti ekraanil.

Täidetud ülesannete säilitamiseks tuleb lahendusest teha ekraanipilt. Seda pilti on hõlbust saata ka näiteks meiliga õpetajale kontrollimiseks. Osade ülesannete puhul annab õpik ise vastuste õigsuse kohta tagasisidet, kuid üldiselt on jäetud ülesannete lahendused klassis arutamiseks.

Kuigi iPadiga saab nii mõndagi teha, on mõistlik valida iga tegevuse jaoks sobivaim tööriist. Ka tahvelarvutiga töötades on soovitatav keerulisemate kirjalike arvutuste tegemiseks või abijooniste tegemiseks võtta kõrvale vanakooli paber ja pliiats.

Inga Talvis
TEEME KOOS. VÄIKESED VÜRTSIKAD ASJAD

Polümeersavist saab ühel või teisel moel teha praktiliselt kõike, aga oma eripära tõttu on see materjal parim pisiasjade valmistamiseks.

Ehkki kunstmaterjal, on polümeersavi imetore lähtepunkt ka lihtsa ja maalähedase olemisega tööde tegemiseks. Sellegi raamatu näited ulatuvad ülalkergetest aeganõudvamateni ning iluesemetest tõeliselt praktilistele riistadeni. Küll hoiavad kõik üksmeelselt ühtset stiili: maakodulikul südamlikk ja romantilist. Kui tunned poolehoidu vintage'i, romantiliste aksessuaaride, interjööri ja rõivaste, rooside ja teiste lillede, laste ja lelude ning lihtsa ja loomuliku elu vastu, siis on see raamat sulle.

Учебный комплект по русскому языку для 7 класса (в 2-х частях) авторов Натальи Нечунаевой и Натальи Бересневой избран лучшим в категории учебников для школ и высших учебных заведений на конкурсе публикаций преподавателей Таллиннского университета.

ПОЗДРАВЛЯЕМ!

Издательство «Коолибри» от всей души поздравляет не только наших авторов, но и всех учителей и учеников русскоязычных школ Эстонии, которые имеют возможность заниматься по вышеупомянутому комплекту.

KELL SELGEKS 60 MINUTIGA

MINU TOIMETAJATEEST

Katkendeid Koolibri kauaaegse juhtivtoimetaja Ants Haljamaa ettekandest Eesti Keeletoimetajate Liidu toimetajaseminaril „85 aastat keeletoimetaja ametit Eestis“ 7. märtsil 2015.

Ma tänan osutatud au eest olla Eestis keeletoimetajate institutsiooni 85. aastapäevale pühendatud ürituse avakõneleja. Olen 38 aastat ja 5 kuud olnud korrektori, toimetaja/tõlkija ning toimetuse juhatajana kõige otsesemalt seotud toimetamise ja kirjastamisega. See on pikk aeg, mille jooksul varises tohtu imperium ning iseseisvunud Eestis muutusid ühiskonnakord ja valitsev ideoloogia.

1966. aasta juulis lõpetasin Tartu Riikliku Ülikooli Ajaloo-Keeleteaduskonna eesti filoloogia osakonna filoloogi ning eesti keele ja kirjanduse õpetaja kvalifikatsiooniga. Riikliku suunamiskomisjoni otsusega suunati mind tööle pedagoogilist, teaduslikku ja populaarteaduslikku, tehnilist ja põllumajanduslikku kirjandust ilmutavas kirjastuses Valgus, kus ligi pool aastast ilmuvaist raamatuid olid üldharidus-, kutse- ja kõrgemate koolide ning tehnikumide õpikud.

Meie toimetuse ülesandeks oli välja anda eesti, vene, saksa, inglise ja prantsuse keele õpikuid, millele hiljem lisandusid töövihikud ja muud lisamaterjalid. Siis mõistagi eesti kirjanduse ja ajaloo õpikuid, viimased olid alates 5. klassist üleliidulised, mis tulid esmalt eesti keelde tõlkida.

Õpikute aluseks olid programmid, praegu nimetatakse neid ainekavadeks. Nii tollal kui ka praegu olid/on neis määratud teemad, mida tuli/tuleb koolides kohustuslikult käsitleda. Tollal olid keskastme kirjanduse lugemikes lisaks loodusele, rahvakalendri ja muudele nii-öelda apoliitilistele teemadele kohustuslikud NSV Liidu rahvaste sõprus, Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, Suur Isamaasõda ja muidugi Vladimir Iljitš Lenin.

Kirjanduse lugemike sisust

Põhikooli keskastme nooremate klasside kirjanduse lugemikke sisustas Zoja Voskressenskaja, kellelt oli eesti keelde tõlgitud mitu Uljanovite perekonda ja Lenini lapsepõlve käsitlevat raamatut. 4. klassi lugemiku raudvaraks oli Valentin Katajevi „Polgu poeg“.

Ühest halenaljakast tensusrijuhtumist on kirjutanud professor Ülo Matjus: Minu meelest on selleks lugu Zoja Voskressenskaja „Isa kirsipuuga“, mis valmistrikitult hävitati 1977. aastal järeltensuuri korras sellepärast, et Asta Venderi pildid Volodja Uljanovist ei vastanud kanoonilisele ettekujutusele väikesest Leninist.

Leidsin oma arhiivist 1973. aastal ilmunud IV–XI klassi kirjanduse programmi projekti, mis kehtis alates 1974/75 õppeaastast. Terviklikult käsitletavad pikemad teosed vene ja nõukogude kirjandusest olid järgmised: VII klass – A. Puškini „Dubrovski“, N. Ostrovski „Kuidas karastus terras“; VIII klass – M. Šolohovi „Inimese saatus“ (või) A. Fadejevi „Noor Kaardivägi“.

1970. aastate lõpus hakati avaldama Leonid Iljitš Brežnevi mälestusi. Ilmusid brošüürid „Väike maa“ ja „Taassünd“ ning „Uudismaa“ ja „Mälestused: kui elu käis tehasevile järgi. Kodumaatunne“. Need tunnistati kohe hiilgavateks kirjanduslikeks suursündmusteks ja autorile määrati Lenini preemia. Mõistagi kinnitas Haridus-

Emakeele ja ajaloo õpikute toimetuse aastal 1976. Esireas vasakult nooremtoimetaja Tiiu Tormet, vanemtoimetaja Edith Kaarde ja toimetaja Maris Relvik (praegu Makko). Tagareas vanemtoimetaja Ants Haljamaa, toimetuse juhataja Harald Reinop ja vanemtoimetaja Endel Leibak.

ministeerium memuaarid kohe koolidele kohustuslikuks lugemisvaraks. Nii pidi meie toimetuse need katkenditena välkkiirelt õpikutesse lülitama. Õpikuid õnneks käibelt ära ei korjatud, tuli anda välja 1-2-poognalised täiendava lugemise vihikud.

Üldse tuleb sedastada vene kirjanduse suurt osakaalu. Klassikast olid kohustuslikud Aleksandr Puškin ja Mihhail Lermontov, Nikolai Gogol, Lev Tolstoi „Sõda ja rahu“ ning „Anna Karenina“, samuti Anton Tšehhovi „Kirsiaed“. Sõja järel ja viiekskümnendail aastail olid vene kirjanduse õpikud minu mäletamist mööda üleliidulised, 1960. aastatest peale kuni iseseisvumiseni õpiti vene kirjandust Harald Reinopi õpikute järgi.

Pärast sõda jätkasid mõned eestiäegsed autorid, eesti keele osas näiteks Nikolai Rimmel ja Johannes Valgma. Neid oli teisi, kas või Johannes Käis. Valgma ja Rimmel töid kaasa Leo Villandi ja Kalju Lehe. Viimased rääkisid augu pähe Viivi Maansole. Mina ise tõmbasin autorite ringi Mari Vålba, kes õigustas igati ootusi. Keskkooli kirjandusõpikute autoriteks olid Ants Järv, Karl Muru, Heino Puhvel, Kalju Leht.

1964. aastal ilmus Kalju Lehe ja Ott Ojamaa „Väliskirjanduse õpik“. Õpilaste hulgas korduvalt läbiviidud küsitluste alusel oli see populaarseim kirjandusõpik iseseisvumiseni.

1960. aastatel käis niinimetatud imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemine. Aafrika ja mujalgi iseseisvus tollal kümneid riike, poliitilisele areenile tuli sadu poliitikuid ja ühiskonnategelasi. Nad pärinesid maadest, mis olid olnud näiteks Inglise või Prantsuse kolooniad. Kohalike nimede edasiandmisel oli siis kasutatud kas inglise või prantsuse keele translitereerimise reegleid. Üleliiduliselt käibivates ajaloo ja geograafia õpikutes oli võõrnimede translitereerimisel aluseks vene keel. Kuidas taastada nende algkuju? Kuidas neid ladina tähtedega kirjutada? Suur puudus oli kaartidest ja teatmeteostest, mille alusel nimede õigekirja üle otsustada. 1966. aastal olid kirjastuses vaid sõjaeelne Eesti

Entsüklopeedia ja Saksa DV Meyers Neues Lexikon.

Minu jaoks oli suureks probleemiks suur ja väike algustäht ajaloo õpikuis: Inglise kapitalistid, jaapani imperialistid, saksa okupandid, Vene kaltsupundid. Sedaldasid välja pika nimekirja suure ja väikese algustähte juhtumeid ajaloo õpikuist. Viisin need kirjastuse keelekomisjoni, lugesime, arutasime, aga mingit kindlat reeglit me mõistagi välja mõelda ei suutnud.

Glavlit

Glavlit (vene keeles Главное управление по охране государственных тайн в печати, ГУОГТП, ГУОТ) oli 1922. aastal asutatud nõukogude ametlik tsensuuri- ja riigisaladuse kaitse organ.

Mõistagi oli mul nii toimetaja kui ka toimetuse juhatajana kokkupuuteid asutusega, mis asus otse meie toimetuse all kolmandal korrusel. Kõige kõvem traatsimine käis korra Kalju Lehe 7. klassi kirjanduse lugemiku kaane pärast. Kaas oli eesti lipu sinine, autori nimi ja mäletamisi ka klassi number olid trükitud tumerohelise värviga, mis kaanel mõjus mustana, pealkiri KIRJANDUSE LUGEMIK oli valgetes veresaalides. Esimeses trükis oli roheline värv kaanel tuvastatav, kordustrukkides muutus see mustaks ja sinimustvalge kaanega lugemik käibis tsükli lõpuni.

Mäletan ka kordi, kus Glavlit järele ei andnud ja parandus tuli ära teha. Mingis kirjanduse lugemikus oli katkend Holger Puki raamatust, mis rääkis põrandaaluste kommunistide võitlusest. Selles oli lause, mis algas sõnadega „Jõulu eel“. Tsenzor ei olnud nõus ajamäärusega *jõulu eel*. Punnisin vastu, et tekst on pärit ilmunud raamatust ja selle impressumis on MB-tempel, mis tähendab, et Glavlit on ilmutamiseks loa andnud. Minu väited kummutati, *jõulu eel* asemel algas lause sõnadega *uue aasta eel*. Jõulud olid Glavlitile nagu punane rätik härjale.

Minu esimeseks toimetatud raamatuks sai eesti kirjanduse õpik 10. klassile. Seal oli pilt kirjandusühingust Siuru, mis registreeriti ametlikult 10. juulil 1917. Pildil

olid esireas vasakult lugedes August Glavlit, Johannes Semper ja Marie Under, tagareas Hendrik Visnapuu, Artur Adson ja Friedebert Tuglas. Semper oli tollal mobiliseeritud Vene sõjaväkke ja lõpetanud 1917 Moskva sõjakooli lipnikuna. Tal on frentsil aumärk, mis saab olla ainult tsaarriigi oma, sest Eesti iseseisvuse väljakuulutamiseni jääb sel hetkel 7 kuud ja 14 päeva ning Vabadusristi asutamiseni 1 aasta 7 kuud ja 14 päeva. Pool sajandit hiljem käsatakse kirjastuse Valgus kunstilisel toimetajal lipnik Semperi mundrikuult aumärk ära võtta ehk retušeerida. Semper ja akadeemik Hans Kruus olid mõlemad Asutava Kogu liikmed ja hääletasid 1919. aastal Eesti riikliku iseseisvuse poolt, 1940. aastal tõstsid mõlemad Riigivolikogus käed Eesti kuulutamise poolt Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks.

Ei oska enam aastat nimetada, mil tuli käibebe Eesti NSV ajaloo uus õpik, kus oli foto Kunda tsemenditehasest, mille korstnast venis pildi serva poole pikk must suitsupilv. Glavlit teatas, et NSV Liidus ei saastata loodust. Selle väikse asja eest pidi taas hea seisma kunstiline toimetaja.

Tõsisem jõukatsumine Glavlitiga toimus EKP Keskkomitee kooli- ja haridusosakonna juhataja Gustav Sarri koostatud kogumiku „Koolide parteialorganisatsioonide töökogemus“ ilmutamisel. Koostaja pani avaartikliks EKP Keskkomitee ideoloogiasekretäri Vaino Väljase ettekande Eesti NSV õpetajate kongressil. Toimetasin kogumiku ära, see laoti maha ja küljendati, lugesin korrektoori ja andsin poognad Glavliti. Mõne päeva pärast mulle helistati ja paluti alla tulla. Ja mis siis välja tuli. Väljas oli kongressi ettekandes nimetanud õpilaste arvu üldharidus- ja kutsekoolides, samuti õhtukoolides ja kaugõppes. Mulle tehti selgelt ja tõenäosusteooria abil on USA LKA-l väga lihtne teha kindlaks, kui suur kontingent kutsutakse selle aasta sügisel Eesti NSVst Nõukogude armeesse.

Käisin möödunud nädalal oma vanas toimetuses, et kontrollida, kas mäletan õigesti selle juhtumise lõppu. Ilmunud raamatus oli alles vaid kutseharidussüsteemi lõpetavate õpilaste täpne arv, teiste osas oli ulla-mulla ehk mitte ühtegi konkreetset arvu. Nii et Glavlit tegi EKP Keskkomiteele 1:0 ära.

Glavlit lõpetas tegevuse 1990. aastal.

Masinakirja osakonnast ja kirjutusmasinaist

Masinakirja osakonnaga oli seotud korraldus, mis praegu tundub totter, aga tollal oli asi naljast kaugel. 1960. aastatel ei olnud palju riiklikke pühi, sest armee aastapäev, naistepäev ja võidupäev ei olnud puhkepäevad. Töövabad päevad olid minu mäletamist mööda 1. mai, 7. november ja 5. detsember ehk stalinliku konstitutsiooni päev. Siis tulid kõikide toimetuste kirjutusmasinad tassida alla esimesele korrusele kas direktori või peatoimetaja kabinetti, sest seal oli elektrooniline valve. See oli KGB nõue, et neid ei saaks kasutada nõukogude-vastaste lendlehtede valmistamiseks. Järgmisel päeval tulid masinad jälle toimetustesse tarida.

Ei julge pead pakule panna, aga kunagi olnud koguni kord, et julgeolek nõudnud asutustelt kõikide kirjutusmasinate kirja-